

2. Деменчук О.В. Динамічні семантичні моделі перцептивної лексики в українській, польській та англійській мовах: зіставний аспект. Дис. ... д. філол. н.: 10.02.17. К., 2015. 523 с.

3. Кубрякова Е.С. В генезисе языка, или размышление об абстрактных именах // Вопросы когнитивной лингвистики. 2006. № 3. С. 5–14.

4. Левицкий А.Э. Вербализация концепта *мечта* в американском варианте английского языка // Лингвоконцептология: перспективные направления. Луганск: ГУ “ЛНУ имени Тараса Шевченко”, 2013. С. 172–183.

5. Уфимцева А.А. Лексическое значение: принцип семиологического описания лексики. М.: Едиториал УРСС, 2002. 240 с.

6. Lakoff G. The Invariance Hypothesis: Is Abstract Reason Based on Imageschemas? // Cognitive Linguistics. 1990. V 1.

Список лексикографічних джерел:

1. Словник української мови. – К.: Просвіта, 2012. – 1317 с.

2. Słownik języka polskiego [електронний ресурс]. URL: <http://sjp.pwn.pl/>

3. Słownik współczesnego języka polskiego. – 1996. – 1437 s.

4. Cambridge Dictionary [електронний ресурс]. URL: <http://dictionary.cambridge.org/>

5. Oxford Dictionaries [електронний ресурс]. URL: <https://en.oxforddictionaries.com/>

Стратулат Наталія Вікторівна,
професор кафедри правничої лінгвістики
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат філологічних наук, доцент

РОЗШИРЕННЯ ЛЕКСИКО-ДЕРИВАЦІЙНОГО ГНІЗДА З ДОМІНАНТОЮ «ДЕРЖАВА»

Мова як системно-структурне утворення, обслуговуючи потреби суспільства, відображає актуальну дійсність. Кожен період мовного розвитку залишає свій слід на лексичному складі, відтворюючи сучасне життя соціуму. Змінюються реалії та умови існування, розширюються комунікативні сфери, збагачується система знань – все це є факторами, що стимулюють постійне вдосконалення мовної системи та збільшення її можливостей. Перманентні зміни в суспільстві в різних його сферах (соціально-політичній, науково-технічній, духовній, культурній та ін.) формують потребу в неологізмах як нових об'єктах номінацій.

Останні десятиліття, для яких характерні становлення й утвердження Української держави, входження її до світових організацій, зміна політичної системи, виникнення нових суспільних відносин, демократизація соціуму тощо, сприяли породженню інноваційних форм українського словника, зумовлених необхідністю найменування значної кількості нових предметів, явищ, дій, ознак та інших реалій сьогодення, пов'язаних із соціально-політичним життям.

Усе нове, що вносять суспільні умови, які змінилися, у значення і вживання слів, підпорядковане також внутрішній організації лексико-семантичної системи мови та її законам, які є продуктивною силою змін у словнику. Мовні засоби природним чином пристосовуються до позначення нових реалій, розбудовуючи свій номінативний потенціал [3, с. 150].

На сьогодні найбільш повно й ґрунтовно відображає потік мовного життя, демонструє факти появи, зміни або входження в мову слів (зокрема тих, що сформувалися під впливом суспільно-політичних процесів) у всій їхній багатоманітності новий тлумачний Словник української мови в 20-ти томах (СУМ-20). Матеріалом дослідження слугували нові лексичні одиниці (елементи реєстру (СУМ-20) порівняно із Словником української мови в 11-ти томах (СУМ-11).

Загальновідомо, що оновлення лексико-семантичної системи відбувається за рахунок різних процесів. Ключову роль у поповненні й розширенні словникового складу української мови відіграють дериваційні утворення, оскільки саме ці одиниці були й залишаються основним джерелом розширення мовного діапазону словника (Е. Кузнєцова, О. Мельничук, О. Муромцева, Ю. Сорокін, О. Стишов та ін.). Як наголошують дослідники, система українського словотвору організована таким чином, що за будь-яких суспільних змін дериваційний матеріал як потужний засіб розвитку мови стає підґрунтям для виникнення нових лексем, що, зі свого боку, сприяє розширенню і збагаченню словника. Потенційна властивість мови змінюватися реалізовується передусім шляхом словотворення через використання наявних у її лексико-семантичній системі елементів і закріплених у ній правил творення нових слів [2, с. 5].

Проаналізуємо мовний матеріал СУМ-20, який репрезентує нові дериваційні утворення, що свідчать про розширення словотвірного потенціалу слова «держави» як складника суспільно-політичної лексики.

Звернімо увагу на те, що СУМ-20 (порівняно з СУМ-11) фіксує 52 інноваційних деривати словотвірного гнізда із зазначеною вище доміантою. Нові репрезентанти утворені шляхом декількох словотвірних способів: абрєвіацією, основоскладанням, суфіксальним.

Розглянемо на конкретних прикладах кожен із активних способів словотворення.

Найпродуктивнішим у творенні нових одиниць дериваційного гнізда зі словотвірною вершиною *«держсава»* виявлено абревіаційний спосіб. Зокрема, складноскорочених слів, утворених цим способом, у лексикографічній праці СУМ-20 зафіксовано 40 лексичних одиниць: 39 – частковоскорочені абревіатури, а також 1 – складова абревіатура. Так, із скороченою частиною **держ-** (де **держ-** означає *‘Перша частина складних слів, що відповідає слову державний’*) утворено низку дериваційних неологізмів: *держадміністрація, держарбітраж, держвиконавець, держконтроль, держкордон, держвласність, держгарантія, держзакупівля, держкредит, держмонополія, держобвинувачення, держохоронець, держрегулювання, держреєстрація, держпідтримка, держслужбовець, держуправління* та ін.

Складноскорочення, утворене шляхом поєднання двох скорочених елементів, представлено лише однією словесною одиницею: *держстрах*, у якій одне із значень зафіксоване із ремаркою *іст. (історичне)*.

Варто зазначити, що в межах цієї групи іменникових дериваційних новотворів – 39 одиниць, прикметникових – 1 одиниця.

Інша група дериваційних неологізмів, яка також виявила свою продуктивність, утворена за допомогою такого способу творення складних слів, як основоскладання. При цьому вагому роль, як і в інших способах творення нових лексем, відіграють власне українські словотворчі форманти.

Перший компонент дериваційних новоутворень – **державо-** (де **державо-** має лексичну семантику *‘Перша частина складних слів, що відповідає слову держав’*) став стержневим у 6-ти композиційних одиницях, 4 з яких – іменникові деривати: *державознавець, державознавство, державотворення, державотворчість* і 2 – прикметникові: *державознавчий, державотворчий*.

У композитивному творенні малоактивним став компонент **державно-**, лексичне значення якого словник фіксує як *‘Перша частина складних слів, що відповідає слову державний’*. У реєстрі СУМ-20 є лише один прикметниковий дериват: *державно-бюрократичний*.

Меншою активністю в розширенні аналізованого дериваційного гнізда характеризується суфіксальний спосіб творення. Так, лексема *«держсава»* (як твірне слово) слугувала появі дериваційної іменникової одиниці *державник*, утвореної за допомогою суфіксальної морфеми. Цей новий репрезентант реєстру словника з лексичними

значеннями '1. Політик, який працює на зміцнення держави, на утвердження її суверенітету; 2. Прихильник створення та утвердження самостійної держави' у своєму словотвірному ланцюжку як дериваційний мотиватор має ще дві реєстрові одиниці зі спорідненою семантикою: прикметникову *державницький* та іменникову *державництво*.

Крім того, у межах суфіксального способу словникового діапазону також виявлено нову прислівникову одиницю *державно*.

Щодо лексико-граматичної належності словотвірних неологізмів дериваційно-семантичного гнізда з домінантою *«держава»* варто сказати, що з-поміж нових репрезентантів (у кількості 52 одиниці) найбільшу групу слів представляють іменникові утворення – 46 одиниць, меншу частину становлять прикметникові неологізми – 5 одиниць, прислівникові деривати лише 1 одиниця. Дієслівних утворень у групі неологізмів аналізованого лексико-дериваційного гнізда не виявлено.

Аналіз досліджуваного матеріалу свідчить, що СУМ-20 поповнився групою лексем на позначення понять суспільно-політичної сфери, передусім пов'язаних із номінацією фахівців, посадових осіб, тих, хто займається політичною діяльністю; а також політичних поглядів, назв наук, процесів, що відбуваються в державі та ін.

Проведене дослідження дозволяє зробити такі висновки. Із огляду на структурно-семантичні особливості словотвірного гнізда як найбільшого репрезентанта дериваційного потенціалу лексеми *«держава»* було встановлено, що словотвірний діапазон передусім розширився за рахунок складних лексичних одиниць, утворених способами аббревіації та основоскладання. Це свідчить про дію потужного внутрішньомовного стимулу – закону економії мовних зусиль (раціоналізація мови), а також про прагнення сучасного суспільства до збільшення інформативності мовлення, що, зі свого боку, стимулює розвиток лексико-семантичної системи української мови. Найбільшу групу інноваційних одиниць, що, власне, закономірно, становлять іменникові утворення. Обстежений мовний матеріал репрезентує кількісні та якісні зміни в реєстрі словника, що відображає потребу у вербалізації нових реалій, відбиваючи сучасні тенденції розвитку суспільства, пов'язані із змістом такого важливого на сьогодні поняття, як *«держава»*.

Список використаних джерел

1. Коць Т. Аксіологічний і часовий виміри мовної норми. *Українська мова*. 2017, № 4. С. 42–50.
2. Мельничук О.С. Розвиток мови як суспільне явище і як предмет сучасного мовознавства. *Мовознавство*. 1991, № 3, С. 3-11.

3. Радзієвська Т.В. Дискурсивні аспекти динаміки української мови в контексті активних мовних процесів у слов'янському світі. *Мовознавство*. 2013, № 2-3. С. 149–162

4. Словник української мови : в 11-ти томах. <http://sum.in.ua/>

5. Словник української мови : в 20-ти томах (1-11 томи).
<https://services.ulif.org.ua/expl/Entry/index?wordid=57199&page=1822>

Хижєвська Вікторія Вікторівна,

викладач, голова циклової комісії суспільно-гуманітарних дисциплін Кропивницького коледжу харчування та торгівлі

АВТОРОЗНАВЧЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯК ОДИН ІЗ ОСОБЛИВИХ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ТИПІВ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Наукові розвідки [1-2, 7, 9], проведені в контексті цього питання, засвідчують, що використання лінгвістичної експертизи в судочинстві останнім часом помітно зросло. Дедалі частіше українські адвокати, судді, працівники правоохоронних органів вдаються до послуг мовознавців.

Лінгвістична експертиза вважається спеціалізованим мовознавчим дослідженням текстових матеріалів та інших мовних об'єктів для з'ясування питань, що можуть мати юридичні наслідки [1, с. 48]. Від здатності аргументовано розкрити зміст того чи іншого висловлювання може залежати рішення суду, оскільки, слово, сказане або написане за певних обставин, стає дією, яка передбачає юридичні наслідки. Тому пошук відповідей на питання, які постають під час слідства й судового розгляду, зазвичай потребує спеціальних лінгвістичних знань. Об'єктами лінгвістичного експертного дослідження є продукт мовленнєвої діяльності людини, відображений у писемній або в усній формі (зафіксований у відео-, фонограмі тощо).

Лінгвістична експертиза, згідно з дослідженнями [3-5], як галузь організовується трьома видами відношень між мовою і правом : "мова виступає як об'єкт правового регулювання, мова виступає як засіб, за допомогою якого здійснюється регулювання, і мова є предметом дослідження, коли, наприклад, у судовому засіданні тлумачиться спірний текст". У межах лінгвістичної експертизи в судочинстві проводяться авторознавчі та семантико-текстуальні дослідження.

Серед різновидів експертиз із використанням лінгвістичних знань, на думку Л. Ажнюк [2, с. 8], "найтривалішу історію в Україні має авторознавча експертиза, яка встановлює, хто є автором тексту і за яких обставин цей текст створено". Основним завданням